

Ironisk nok leder dette dog til mit primære forbehold, nemlig at bogens artikler til tider ligger for tæt op ad hinanden. Især i bogens første del leder dette til en række gentagelser, ligesom det transnationale perspektiv flere gange præsenteres i kapitlerne. Det er i og for sig relevant nok i hver enkelt artikel, men når man læser bidragene i ét stræk, bliver det lidt for meget.

Det skal nu ikke ligge redaktørerne til last, at de har samlet et hold forfattere, der faktisk arbejder med relaterede emner. Det er heller ikke deres skyld, at migrationsforskning i Skandinavien primært fokuserer på flygtninge og indvandrere fra Mellemøsten og Afrika. Ikke desto mindre kunne det have været interessant at supplere bogen med andre komparative perspektiver. Hvis migranter fra Congo, Pakistan eller Chile alle beskriver slægtskabsrelationer i Sverige (Skandinavien) som kolde og uden indhold, hvilken betydning har familierelationer så for svenskere i udlandet? Hvordan ser de forskellene mellem familien „her“ og „der“? På samme vis kunne det være interessant at undersøge, hvorvidt familieforpligtelser spiller den samme rolle blandt mere privilegerede migranter, hvis familie i oprindelseslandet ikke nødvendigvis har brug for deres hjælp til at overleve. Hvilke forventninger indebærer familierelationer i den situation?

Globala familjer kan anbefales til studerende og forskere, der interesserer sig for slægtskab og transnational migration. Den, som endnu ikke kender meget til transnational migration, vil få en grundig introduktion til de problematikker, der vedrører familierelationer på tværs af grænser. En læser, som allerede er godt inde i feltet, vil primært have udbytte af bogens etnografiske bidrag. Begge vil dog givet finde bogen interessant.

Marianne Holm Pedersen
Forsker, ph.d.
Dansk Folkemindesamling
Det Kongelige Bibliotek

JULIA PALEY (ed.): Democracy: Anthropological approaches. Santa Fe: School for Advanced Research Press 2008. 263 sider. ISBN 978-05-2011-7682. Pris: £ 16.95.

Der blæser nye, friske vinde over den politiske antropologi i disse år, og med udgivelsen af Julia Paleys antologi får demokratiet nu tilsyneladende også sin egen antropologi. Det er værd at bemærke, at *School for Advanced Research*, som står bag bogen, indtil for nylig hed *School of American Research*. Hvorvidt navneskiftet var foranlediget af en gennemgribende krise i De Forenede Staters globale antropologiske hegemoni, er ikke denne anmelder bekendt. Til gengæld virker det overvejende sandsynligt, at de mange problemer, den amerikanske

demokrati eksport til Irak og Afghanistan er løbet ind i, er et symptomatisk bevis for, at amerikansk politisk hegemoni ikke er, hvad det har været. Dels har USA vist sig ude af stand til – selv med magtanvendelse – at eksportere sin politiske grundidé. Og dels er der mange rundt om i verden, som ikke finder den amerikanske variant af, hvad David Nugent i sit bidrag kalder „normativt demokrati“, specielt interessant og attråværdig. For selv om den demokratiske *form* tilsyneladende har en universel appel, sætter man uden for den vestlige kultursfære spørgsmåltegn ved demokratiets *substans*. Her eksperimenteres der livligt med diverse alternative og lokalt tilpassede demokratiske former, hvad enten det er „funktionelt demokrati“ i Peru (Nugent) eller „demokrati med kinesiske karakteristika“ i Folkerepublikken. Tiden er således moden til både politiske og antropologiske refleksioner over demokratiets natur og væsen, og derfor er Paleys antologi et kærkomment bidrag.

Det var Julia Paley selv, som tog de første spæde skridt på vejen mod en demokratiets antropologi i 2002 med udgivelsen af en artikel om temaet i *Annual Review of Anthropology*, og med *Democracy: Anthropological Approaches* er der kommet mere form på projektet. Antologien har analyser af Peru (D. Nugent), Indien (M. Banerjee og A. Gupta), Mozambique (H.G. West), Bosnien (K. Coles), Ecuador (J. Paley), USA (C.J. Greenhouse) og Colombia (J. Schirmer), og alle bidrag har både empirisk og analytisk tyngde. Alligevel må projektet demokratiets antropologi langt hen ad vejen siges forsat at være en umoden frugt, og dette skyldes paradoksalt nok bogens grundlæggende antropologiske præmis, nemlig at bidragsyderne gik til opgaven og felten uden forudfattede meninger om, hvilke empiriske fænomener der hørte demokratiets antropologi til. Dette er for så vidt en styrke, idet forfatterne dermed undgår at lade sig indfange af eurocentriske og normative forestillinger om, hvilke handlinger, institutioner og værdier der er konstituerende for demokratiet. I stedet lader Paley sine medforfattere relativt frit definere deres analytiske objekt ud fra egne felt- og forskningserfaringer. Men her bliver styrke til svaghed, for selv om debatten om demokrati ledes ad nye og interessante stier, sker det på bekostning af en gennemgående rød tråd. Så selv om man er veludrustet med en antropologisk interesse for komparation og variation i bredest mulige forstand, efterlades man hurtigt med det indtryk, at bidragene stikker lidt vel rigeligt i alle retninger. En mere ærlig og dækkende titel på bogen havde nok været „contemporary explorations in political anthropology“, for selv om alle artikler på nær én har ordet „democracy“ i deres titel, har indholdet ofte i bedste fald en tangentiel relationen til fænomenet. Så her skal følge et par ord om de artikler, denne anmelder mener bedst og mest eksplicit formår at tage fænomenet demokrati under antropologisk behandling.

Mukulika Banerjees studie af demokrati og valgdeltagelse i den indiske del-

stat Vestbengalen kan med fordel læses af både regionalister og generalister. I Vestbengalen stemmer rig som fattig med entusiasme og i stort tal, og siden 1977 har de kontinuerligt genvalgt en regering under ledelse af det indiske marxistiske kommunistparti. Men på trods af entusiasme fra vælgernes side sker der i praksis fra valg til valg kun marginale forbedringer i levevilkårene for folk flest. Banerjee gør dette paradoks til sit hovedspørgsmål: Hvorfor bliver folk ved med at stemme med entusiasme og deltagelse, når de konkrete resultater deraf er så ubetydelige? En del af svaret finder hun ved at anskue valghandlingen som et ritual. Banerjee argumenterer for, at valghandlingen foregår i det substantielt samme rum som religiøse festivaler, overgangsriter og hellige handlinger, som folk flest netop deltager i med glæde og engagement. Frivilligt at ekskludere sig fra dette rum – ved for eksempel ikke at afgive sin stemme, når den demokratiske højtid og dermed lejligheden byder sig – bryder med al social anstændighed og anses for så excentrisk og asocial en handling, skriver Banerjee, at kun de færreste kunne drømme om det. Det svarer nærmest til at nægte at fejre sit eget barns bryllup. Men lige så vigtigt som det rituelle og hellige i valghandlingen er handlingens evne til, omend kun for en kort periode, at etablere et egalitært politisk rum i et ellers stratificeret samfund, hvor kaste og økonomisk ulighed præger sociale relationer og magtforhold. For under valgkampem såvel som på selve valgdagen skabes (i bedste fald) en kortvarig politisk antistruktur, hvor selv den fattigste og ubetydelige bengalske bonde af politikere, kandidater, valgtilforordnede og andre vælgere tages alvorligt som en vælger og statsborger med rettigheder og politisk indflydelse. For i valglokalet er alle lige. Derfor bliver det at afgive sin stemme nærmest et mål i sig selv frem for et middel til materiel velstand.

I sin analyse af internationalt demokratifremmende arbejde i Bosnien undersøger Kimberley Coles, hvad det *egentlig* er, der foregår under navnet „demokratifremme“ – hvad laver de mænd og kvinder, der går rundt og „fremmer demokratiet“, egentlig? Svaret er tilsyneladende, at de ikke laver ret meget. Coles informanter blandt internationale valgobservatører fandt nemlig deres arbejde nok så meningsløst og udtrykte ofte frustration over, at de havde så meget „fritid“ og så lidt „rigtigt arbejde“ at fylde kalenderen med. Men denne frustration betød ikke, hævder Coles, at valgobservatørernes tilstedeværelse var uden effekt og virkning. Tværtimod var det netop valgobservatørernes tilstedeværelse i sig selv, der var betydningsbærende. Denne „demokratiske tilstedeværelse“, som Coles kalder det, består af tre komponenter. Den *overvældende tilstedeværelse* (*sheer presence*) af tusindvis af internationale arbejdere legemliggjorde på meget konkret vis både det abstrakte internationale samfund og omfanget af dets dedikerede indsats for demokratiet i Bosnien. Den *blotte tilstedeværelse* (*mere presence*) er betegnelsen, som Coles bruger om valgobservatørernes på overfladen betydnings-

ningsløse „deep hanging out“ i Bosnien. For selv når en valgobservatør hænger ud på cafeen, er han med sin blotte tilstedeværelse alligevel en goodwillambassadør udsendt af et internationalt godhedsregime, som ønsker at inspirere og motivere til positiv og demokratisk forandring. Til slut er der de internationale *forbilledlige tilstedeværelse* (*peer presence*): Gennem personligt eksempel fungerer de som rollemodeller for, hvad der gælder som „demokratisk opførsel“. Og det er netop selve tilstedeværelsen, som demokratifremme i bund og grund handler om, hævder Coles: Det Geertzianske „being there“ er målet, ikke midlet.

Som sagt holder de resterende artikler niveau og udgør til sammen et interessant bidrag til den samtidige politiske antropologi. Så pyt med, at de ikke alle sammen handler lige meget om demokrati!

Kenneth Bo Nielsen
Antropolog, ph.d.-studerende
Senter for Utvikling og Miljø
Universitetet i Oslo

RICHARD SENNETT: Håndværkeren – arbejdets kulturhistorie: Hånd og ånd. Viborg: Forlaget Hovedland 2009. 331 sider. ISBN 978 87 7070 101 3. Pris: 299 kr.

Richard Sennett (født i Chicago 1943) er en af de nulevende amerikanske sociologer, hvis bøger jævnligt og hurtigt bliver oversat til dansk. *The Corrosion of Character* („Karakterens forvitring“ 1998) udkom på dansk som *Det fleksible menneske* i 1999, og *The Culture of the New Capitalism* (2006) udkom ligeledes oversat efter et år. Her har vi så *The Craftsman* (2008) allerede oversat 2009, en monografi, som forfatteren præsenterer som den første i en projekteret trilogi. De kommende to bøger vil henholdsvis belyse ritualerne omkring „krigere og præster“ og reflektere over „den fremmede“ (s. 18-24).

Sennett er en uortodoks sociolog, en „maverick“ i utvungen Torstein Veblen- og C. Wright Mills-tradition. *Håndværkeren* vil formodentlig appellere mere til den praktiserende antropolog end til den konventionelle sociolog. Bogens stil er personlig og trækker på egne erfaringer og velvalgte anekdoter, såvel som på både ældre og nyere historiske, filosofiske, psykologiske og antropologiske studier. De ikke-sociologiske kilder overgår i antal langt de sociologiske.

Næsten alle læsere vil i bogen kunne finde stof med genklang i egne erfaringer, både hvad angår professionelt arbejde (f.eks. glaspusteri, kirurgi og snedkeri) og fritidsaktiviteter (f.eks. basketball, violinspil og madlavning). Enhver kvinde eller mand har i det mindste et anstrøg af en håndværker i sig. Sennett peger